

УДК 504.064.4

АКТУАЛЬНІСТЬ ЗАХОДІВ З ОХОРОНИ ТА РАЦІОНАЛЬНОГО ВИКОРИСТАННЯ ЗЕМЕЛЬНИХ РЕСУРСІВ ЧЕРНІГІВСЬКОЇ ОБЛАСТІ

Студ. О.О. Гречуха, гр. БШМК 2-16
Науковий керівник доц. А.І. Томільцева
Київський національний університет технологій та дизайну

Мета і завдання. Мета: розробити заходи з раціонального використання та охорони земельних ресурсів Чернігівської області.

Завдання: оцінити склад земельного фонду, розораність території області, частку ріллі, питому вагу сільськогосподарських угідь відносно площі суші у різних адміністративних районах, еколого-агрохімічний стан ґрунтів, основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси, обґрунтувати заходи для недопущення збільшення деградації земель і з охорони та раціонального використання земельних ресурсів.

Об'єкти дослідження. Земельні ресурси Чернігівської області, їх якість та кількісна характеристика, з урахуванням розвитку сільського господарства району та заходи з покращення стану земельного фонду.

Методи та засоби дослідження. Комплексні методи з оцінки: статистичних характеристик земельного фонду для використання галузями економіки; підтримання родючості ґрунтів; чинників антропогенного впливу; впливу аграрних підприємств на агроландшафти; екологічної стійкості земельних ресурсів; причин деградації земель; моніторингу внесення добрив; дотримання сівозмін тощо.

Наукова новизна та практичне значення отриманих результатів. На основі аналізу стану земельних ресурсів окремих адміністративних районів Чернігівської області вперше оцінено екологічну стійкість їх земельних ресурсів, причини погіршення стану агроландшафтів; подальшого розвитку формування заходів щодо покращення стану земельного фонду.

Результати дослідження. Земельний фонд Чернігівської області становить 3190,3 тис. га, з якого сільськогосподарські угіддя – 2068,4 тис. га (64,8 %) або 5 % усіх сільськогосподарських угідь України. У сільськогосподарських угіддях рілля займає більше 68 % (1415,3 тис. га), перелоги – 2,3 % (47,6 тис. га), сіножаті – 14,9 % (308,9 тис. га),

До основних земельних угідь, від стану яких значно залежить екологічна ситуація в області, належать сільськогосподарські угіддя, землі лісового та природно-заповідного фондів. Питома вага площ сільськогосподарських угідь відносно площі суші у різних адміністративних районах області становить від 46 до 83 відсотків.

Разораність території області (у 2009 році) становила 44 % від загальної площі області, а частка ріллі від площі сільськогосподарських угідь в області – 67,9 %.

До 1991 року інтенсивність деградаційних процесів земельних ресурсів значно послаблювалась внаслідок збільшення обсягів застосування органічних і мінеральних добрив, вапнування, інших заходів із відтворення родючості ґрунтів.

В період інтенсивної хімізації (1971 – 1990 роки) обсяги застосування добрив в Чернігівській області постійно збільшувалися. При цьому добрива застосовувалися комплексно, збалансовано за елементами живлення.

Рівень застосування органічних добрив в цілому забезпечував бездефіцитний баланс гумусу, що дозволило зупинити процес дегуміфікації ґрунту. Щорічні обсяги вапнування становили 134 тисяч гектарів, що за 5 років дозволяло вапнувати всю площу кислих ґрунтів. Внаслідок інтенсивного застосування агрохімікатів збільшилась

продуктивність ґрунтів. За 20 років урожай зернових збільшився в 1,8 разів. Отже, створювались передумови для досягнення родючості ґрунтів, що забезпечувало отримання стабільних урожаїв сільськогосподарських культур досить високого рівня.

Протягом останніх 17 років у землеробстві відбулась низка змін негативного характеру: зруйновано сівозміни, широко розповсюджено вирощування сільськогосподарських культур у монокультурі. Різко зменшилися обсяги застосування добрив, а вапнування ґрунтів практично припинено.

У сучасному землеробстві області є вкрай несприятливі умови, коли еколого-агрохімічний стан ґрунтів погіршується не в результаті перевантаження агроєкосистем надмірно високими дозами агрохімікатів, а внаслідок порушення основного екологічного закону агрохімії, гідно з яким винос поживних речовин із ґрунту необхідно компенсувати внесенням екологічно доцільних норм добрив. Основні чинники антропогенного впливу на земельні ресурси – сільське господарство, промисловість, енергетика, транспорт.

Формування потужних аграрних підприємств у сільському господарстві, що орендують масиви орних земель, що займають десятки тисяч гектарів, призводить до максимального спрощення агроландшафтів. Окремі поля, зайняті зерновими культурами, досягають площі багатьох сотень гектарів, де немає належного невиснажливого чергування сільськогосподарських культур у сівозмінах. Екологічну стійкість земельних ресурсів характеризує ступінь розораності земель. Найнестійкішими в екологічному відношенні є ті райони, де розорані землі значно переважають над умовно стабільними угіддями. Низькостійкими та найвразливішими в екологічному відношенні є території південних районів області, зокрема: Носівського, Варвинського, Бахмацького, Срібнянського, Талаліївського, Прилуцького, Ічнянського.

Значною загрозою для земель Чернігівщини є вітрова, а особливо – водна ерозія. 81 тис. га сільськогосподарських угідь області зазнають впливу водної ерозії, в тому числі, ріллі – 50,6 тис. га.

Для недопущення більшої деградації земель Чернігівщини доцільно запропонувати такі заходи із раціонального використання та охорони земельних ресурсів: протиерозійні заходи; консервація земель, що зазнають водної ерозії; залуження, заліснення із вилученням зі складу сільськогосподарських угідь ґрунтів легкого механічного складу. Для ґрунтів важкого механічного складу здійснення залуження. Здійснення контролю: за поповненням ґрунтів органічними речовинами на землях сільськогосподарського призначення; внесення мінеральних добрив; здійснення сівозмін тощо.

В результаті аналізу якісних та кількісних характеристик земельного фонду Чернігівщини слід зазначити наявність сприятливих передумов для розвитку сільського господарства регіону. Однак, відсутність резервного фонду земель змушує робити акцент на необхідності ефективного та раціонального використання земельних ресурсів. Чернігівщина належить до регіонів, де ця проблема стоїть особливо гостро й потребує негайного вирішення. Тому потрібно втілювати необхідні заходи щодо покращення земельного фонду вже зараз.

Висновки. Для недопущення подальшої деградації земель Чернігівської області доцільно запропонувати такі заходи з раціонального використання та охорони земельних ресурсів: протиерозійні заходи; залуження; заліснення; внесення органічних і мінеральних добрив на землі сільськогосподарського призначення; вапнування кислих ґрунтів; здійснення сівозмін тощо.

Ключові слова. Заходи, раціональне використання, охорона, земельні ресурси, Чернігівська область.